Истираһәт сәһифәси

Ахтарышлар, тапынтылар

АЗӘРБАЈҸАН ДИЛИНДӘ ИЛК «ЛЕЈЛИ МӘҸНУН»

«Лејли вә Мәҹнун» дастаны илк дәфә бөјүк Азәрбајҹан шаири Низами Кәнҹәви тәрәфиндән нәзмә чәкилиб (1188) дүнјада танынмышдыр. Шифаһи әрәб дастаны олан «Лејли Мәҹнун»ун шөһрәт газанмасында дүнја бөјүк Низамијә миннәтдардыр. Низамидән сонра һәләлик мә'лум олан «Лејли вә Мәҹнун» «Мәҹнун вә Лејли» ады илә, еләҹә дә бу мөвзуда тәхминән 150-јә гәдәр әсәр јазылмышдыр. Онларын бир нечәси Азәрбајҹан шаирләри тәрәфиндән гәләмә алынмышдыр. «Лејли вә Мәҹнун» мөвзусунда јазан Азәрбајҹан мүәллифләриндән Һәгирини, Әшрәф Марағалыны, Мәһәммәд Фүзулини, Әндәлиб Гарачадағини вә башгаларыны көстәрмәк олар. Һаггында данышаҹағымыз «Лејли Мәҹнун» тәбризли Һәгири тәрәфиндән Азәрбајҹан дилиндә јазылан илк әсәрдир.

Ајры-ајры мүәллифләр, о ҹүмләдән Сам Мирзә «Тәһфеји-Сами», Садигбәј Әфшар «Мәҹмәул-хәвас», Һүсејни «Тәзкиреји-Һүсејни», Шәмсәддин Лүтфәли бәј Азәр «Атәшкәдә», Зунузи «Гамусәл-әлам», Зүнүзи «Ријазүл ҹәннә», Сами «Рүбәјјат», Мәһәммәдәли Тәрбијәт «Данишмәндане-Азәрбајҹан», Әзиз Дөвләтабади «Сүханварани-Азәрбајҹан» вә с. тәзкирәчи вә һәм дә әдәбијјат тарихчиләри Һәгири һаггында мә'лумат вермишләр. Онларын һамысы Һәгиринин көркәмли шаир олдуғуну, алты мин бејтдән ибарәт диван јаздығыны көстәрмишләр.

Мәһәммәдәли Тәрбијәт «Данишмәндане-Азәрбајҹан» әсәриндә «Хүласәтүл әш'ар» тәзкирәсиндән рәвајәт едәрәк дејир: «Һәгири Азәрбајҹанын көркәмли шаирләриндәндир. Көзәл данышан, тәмиз әхлаглы вә јахшы хүсусијјәтли адам иди. О, 1585-ҹи илдә түркләр Азәрбајҹана кәләндә, онлар тәрәфиндән өлдүрүлмүшдүр».

Һәгири илә мүасир олуб, онунла көрүшән «Хүласәтүл әш'ар» мүәллифи јазыр: «О вахт, о алты мин бејтдән ибарәт ше'рләр диванын бир јарысыны көрдүм. Јашым аз олдуғу үчүн бир шеј сечә билмәдим. Инди (тәзкирә јазыларкән) нә гәдәр чалышдым бир нечә бејтдән башга һеч нә тапа билмәдим».

Сон дөврләрдә Тәбриздә нәшр олунан «Сүхәнварани-Азәрбајҹан» (1961)—«Азәрбајҹан сөз усталары» адлы әсәриндә Әзиз Дөвләтабади дә шаирин 1585-ҹи илдә османлылар тәрәфиндән өлдүрүлдүјүнү, Азәрбајҹан вә фарс дилләриндә алты мин бејтлик диваны олдуғуну гејд едир. Дөвләтабади шаирин он дөрд бејт ше'рини дә тәзкирәсинә дахил етмишдир. Буну да дејәк ки, ады чәкилән алты мин бејтлик диванда «Лејли Мәҹнун» әсәринин ады чәкилмир. Чох еһтимал ки, бу әсәр дивана дахил едилмәмишдир.

Азәрбајҹан алимләриндән мәрһум академик Һәмид Араслы да Һәгири һаггында чох гыса мә'лумат вермишдир.

Һәгиринин «Лејли Мәҹнун»унун оријиналы Нидерландда сахланылан китабларымызын ичәрисиндә, фотосу исә Азәрбајҹан ССР Елмләр Академијасынын Әлјазмалар фондундадыр. Чох пис хәтт илә нәср шәклиндә јазылан әсәрин үзү аз савадлы адам тәрәфиндән көчүрүлдүјүндән чох чәтин охунур. Хошбәхтликдән әсәрин башланғычы вә сону вардыр.

Һәгири «Лејли Мәҹнун»ун јазылмасы вә гуртармасы тарихини өзү гејд етмишдир:

Нијјәтдә гылдым бе рузи-адинә,
Сөјләдим һәгг исминин бүнјадинә.
Адинә күнү иди шәһри-Рәҹәб,
Уш бу нәзми ејләди көнлүм тәләб.
Тарих ол дәм «Зе» иди «Лам»у, «Әлиф»
Сәвти-сә'д иди әјјами шәриф.

Бурадан ајдын олур ки, мүәллиф 931 һ.-дә (1524) рәҹәб ајында, ҹүмә күнү әсәри јазмаға башлајыб. Чох еһтимал ки, кәлән илин рәбиүлахир ајында (9 ајдан сонра) гуртармышдыр. Шаир әсәрин ахырында бу барәдә јазыр: «Аллаһын көмәји илә рәбиүлахир ајынын 1-дә күнорта вахты дастан гуртарды». Әсәрин гуртармасы или көстәрилмәмишдир. Буна көрә дә демәк олар ки, 1524-ҹү ил октјабр ајында јазылмаға башланан әсәр, 1525-ҹи ил ијун ајында јазылыб гуртармышдыр.

Ики мин јүз әлли бејт олду һәман,
Ики ашиг һалини етдим бәјан—

дејә шаир дастанын нечә бејт олдуғуну да көстәрмишдир.

Әсәрин ады дастанын әввәлиндә, јә'ни фотонун үстүндә Әмир Хосров Дәһләвидә олдуғу кими «Мәҹнун Лејли» јазылмышдыр. Лакин ахырда гуртармаға једди бејт галанда Һәгири дејир:

Фәзл гылды чүн һәгг итмам ејләдим,
«Лејли Мәҹнун»у муна нам ејләдим.

Рәмәлин үч бөлүмлү натамам бәһриндә «ФАИлатүн, ФАИлатүн, ФАИлат» бөлмәсиндә јазылан әсәрин бәһрини шаир өзү дә вермишдир:

ФАИлатүн, ФАИлатүн, ФАИлат,
Мөмүн, ишин пишә гыл сому сәлат.

Һәгиринин дедијиндән мә'лум олур ки, әсәр 2.150 бејт олмушдур. Тәәссүфлә демәк лазымдыр ки, онун 1.763 бејти кәлиб бизә чатмышдыр. Галан һиссәдән хәбәр јохдур. Дастанын кедишиндә бир нечә јердә һисс олунур ки, әсәр көчүрүләркән арада мүәјјән һиссә гәләмдән дүшмүшдүр.

Гејд еләдик ки, әсәрин үзүнү көчүрән аз савадлы олмуш, чох сәлигәсиз көчүрүлмүшдүр. Һәмин сәлигәсизлик үзүндән бир нечә јердә бир мисра, бир бејт, јахуд бир нечә сөз бураҳылмышдыр. Вә ја бејтләрдә бәһр позулмушдур. Әсәр һазырда чапа һазырланыр вә имкан даирәсиндә бу кичик нөгсанлар әсәрин өзүнә мувафиг шәкилдә дүзәлдилир.

Һәгири бу әсәриндә өзүндән әввәлки «Лејли вә Мәҹнун» мүәллифләриндән бөјүк Низами, Әмир Хосров Дәһләви вә Һатифинин адыны чәкир:

Ики нәзми уш буну сејр елијә
Һәм Низами рәһмәтуллаһи әлејһ.
Хосров ондан нәзм гылды намеји
Вердиләр пәс Һатифијә хамеји.
Һатифи рух нәзм етди биттәмам,
Хош мүраттәб етди о ширин кәлам.

Бурадан да көрүнүр ки, Һәгири Низамидән сонра Әмир Хосров Дәһләви вә Һатифинин «Лејли Мәҹнун»уну охумуш вә ондан бәһрәләнмишдир.

Һәгири «Лејли Мәҹнун» әсәрини јазмагда мәгсәдини әсәрин мүгәддимәсиндә ачыгҹасына көстәрмишдир.

Шимди мән бичарә һали-натаван,
Аҹизү сәркәштә, дур әз ханиман,
Һүмматини онларын әзм едәрәм,
Түрк дилинҹә иш буну нәзм едәрәм.
Ол заман ки, ҹүмлә варым бад олур,
Мәним адым мунлар илә јад олур.
Һасил олур дүнјада камым мәним,
Ким фәрамуш олмаја намым мәним.
Мәрчи әндар аләмә јох е'тибар,
Гала иш бу намә мәндән јадикар.

Һәгири дә Низами, Әмир Хосров Дәһләви вә башгалары кими әсәри аллаһын тә'рифи илә башлајыр. 75 бејтлик мүгәддимәдә әсәрин башланма тарихи вә јазылма сәбәбини гејд едир. Әввәлдән ахыра гәдәр бир бәһрдә јазылан әсәрдә Мәҹнунун адындан 21 гәзәл, бир гит'ә, Лејлинин дилиндән исә 8 гәзәл вә бир гит'ә верилмишдир. Дастанын мәзмуну Низами вә Әмир Хосровда олдуғу кими, Лејли вә Мәҹнунун мәһәббәт маҹәрасына һәср едилмишдир. Дастан Гејсин атасы Әзнәсимин аллаһдан өвлад истәмәси илә башлајыр. Гејс дүнјаја кәлән кими кечә-күндүз ағлајыр. Јалныз көзәл бир гадынын гуҹағында онун үзүнә баха-баха сакит олур:

Көрмәсәјди бир заман јахшы дидар,
Едәр иди налеји-фәрјаду зар.
Чүнки көрдү јенә јахшы сурәти,
Тәрк едәрди аһү-зару һәсрәти.

Гејс мәктәбә кедир. Орада бир јердә охујан гызлар ичиндә Лејли адлы бир гыз вар иди:

Гәмзәси һәм нәвеки-дилсуз иди,
Көзләри онун ҹаһанәфруз иди.
Һүснүнә бәм та јох иди дәр ҹаһан,
Зүлфи мишку, гамәти сәрви-рәван.

Гејс илә Лејли бир-биринә мәһәббәт бәсләјир. Бу ушаглыг мәһәббәти кетдикҹә дәринләшир. Бу ашиг вә мә'шуглуг дәрәҹәсинә чатыр. Ашиг вә мә'шуглуг дәрәҹәсинә јетир. Севиб вә севилмәјә гадаған едилән ислам мүһитиндә севдији үчүн рүсвај олмасын дејә, Лејли мәктәбдән чыхарылыр. Мәҹнунун аһү-наләси көјләрә чыхырса да Лејлисини көрә билмир. Лејлинин ешги илә ше'р охуја-охуја кәзир, ашиг олдуғу бүтүн ел-обаја јајылыр. О, Лејлини көрмәк үчүн мүхтәлиф тәдбирләрә әл атыр. Бир күн дәрвишләр кими дәри кејиб, өзүнү корлуға вуруб, Лејлинин гапысына кәлир. Бурада үзү үстә јыхылыб ағларкән, Лејли кәлиб ону галдыранда, Мәҹнун олдуғуну көрүб севинир. Бәләликлә, онлар бир нечә дәгигә көрүшүрләр. Дәрвишин Гејс олдуғуну биләндән сонра ону орадан говуб, адыны да Мәҹнун гојурлар. Лејлисинә һәсрәт галан Мәҹнун јенә дә јаныглы ше'рләрилә аһү-налә едә-едә кәзир.

Мәҹнун кәзмәкдә азад олса да, Лејли ев дустағы кими кәнара чыха билмирди. О, шам кими јаныб, өз дәрдинә јалныз өзү ағлајырды. Лејлинин ешидән, гејдинә галан вә сәсинә сәс верән јох иди. Ислам мүһити буна имкан вермирди:

Ол заман Мәҹнун чох олду бигәрар,
Мәскән етди дәшти, һәмдәм мүрү мар.
Лејли һәм олду зәифү натаван,
Һәсрәтилән көзләриндән төкдү ган.

О бири «Лејли Мәҹнун»ларда олдуғу кими, бурада да Мәҹнунун атасы оғлуну бу бәладан гуртармаг үчүн Кә'бәјә апарыр. Она дејир ки, дуа елә, аллаһ сәни бу ешгин бәласындан хилас еләсин. Низами вә Фүзули «Лејли вә Мәҹнун»ларында Мәҹнун тәкҹә өзү аллаһа јалварыр:

Низамидә:

Илаһи, сән сахла мәним Лејлими,
Она һәр дәгигә артыр мејлими.

Фүзулидә исә:

Ја рәбб бәлајн-ешги илә гыл ашина мәни!
Бир дәм бәлајн-ешгдән етмә ҹүда мәни!—

дејә аллаһа јалваран Мәҹнун, Һәгиридә тәкҹә өзүнүн дуа етмәсилә кифајәтләнмир. Кә'бәдә олан абидә јалварыр вә хаһиш едир ки, о да аллаһдан онун ешгини даһа да артырмағы хаһиш етсин.

Мәҹнун абидә дејир:

Истәрәм сәндән мән аја, пани-дин,
Мәнә ешг истә зи рәббүл аләмин.
Мән тәнәм, ешг мәним ҹаным дурур,
Тәрк етмән, дину иманым дурур.

Кә'бәдән дә оғлуна чарә тапмајан ата Лејлинин атасынын јанына елчилијә кедир. Әзнәсими күлли мигдар гызыл, күмүш, мал-дөвләт, гулам вә кәниз верәҹәјини вә'д етмәсинә бахмајараг, Бүлһәсән онун сөзүнү гәбул етмир вә дејир:

Мәҹнунун һеч ағлы јох, диванәдир.
Дәшту сәһра анын үчүн ханәдир.

Бүлһәсәндән бу сөзләри ешидәндә, Мәҹнунун атасы оғлунун ағлы, дәрракәси вә фәрасәти илә мәшһур олдуғуну билдирир вә дејир ки, ону диванә едән ешгдир. Сәнин гызынын ешгидир, мәһәббәтидир. Гызыны она версән, ону бу бәладан хилас едәрсән. Һәр ики тәрәф өз фикрини бир-биринә гәбул етдирмәк истәдији заман Лејлинин чадырындан онлар отуран јерә бир ит кәлир. Ити көрән Мәҹнун ону тутуб Лејлини көрән көзләриндән өпүр, бағрына басыб нәвазиш едир:

Чүнки сән кәлдин бу күн өз күјн јар,
Сәнә гурбандыр бу ҹаным ашикар.

Мәҹнунун белә һәрәкәти бүтүн сөһбәтләрә сон гојур. Бүлһәсән гонагларыдан дуруб кетмәләрини тәләб едир.

Сәһралары өзүнә мәскән едән Мәҹнуну көрмәк мәгсәдилә кәзмәјә чыхан Лејли бир нечә нәфәр көзәл гыз илә сәһраја кәлиб Мәҹнуну ахтарыр, аһү-налә едир. О тәрәфдә дә Мәҹнун Лејлинин ајрылығындан әтрафында олан дағ-даш вә һејванларла дәрдләширди. Узагдан Лејлини көрүб гәлби дөјүнүр, көзләри гаралыр, бәдәни титрәјир, нәһајәт гојун отаран чобандан бир гојун дәриси истәјир. Өз әһвалатыны чобана данышдыгдан сонра, чобан бир гојунун дәрисини сојуб Мәҹнуна кејиндирир. Мәҹнун да гојунларын ичәрисиндә гызлар кәзән јерә кәлир. Лејли исә Мәҹнунун ијини дујур. Бу заман Мәҹнун Лејлинин јанына кәлир. Һәр ики һәсрәт бир нечә дәгигәлик дә олса бир-бири илә көрүшүб дәрдләшир.

Лејлинин јанында дуран гојунун Мәҹнун олдуғундан хәбәр тутан гызлар ону даша басырлар:

Ол гәдәр даш илә ону вурдулар,
Ихтијары кетди, аны көрдүләр.
Лејлинин јанды вүҹуду јар үчүн,
Ешг әлиндә мүбтәлаву зар үчүн.

Гызларын Мәҹнуну вурмасындан ачыгланан Лејли онлары говур. Мәҹнунун башыны дизи үстүнә алыб, үзүнә күлаб сәпәрәк ону һуша кәтирмәк истәјир. Мәҹнун ајылмыр, нәһајәт Лејлинин көз јашлары Мәҹнуну һуша кәтирир. Бир аздан сонра ајрылмаг вахты чатанда Мәҹнун Лејлиси илә видалашыр:

Әлвида, еј ҹанымын ҹананәси,
Әлвида, еј дүррү кәвһәр данәси.
Әлвида, еј кипријн ох, гашы јај,
Әлвида, еј шаһибази-һүснә бај.

Өзүндән әввәлкиләрдән фәргли олараг Һәгиридә Лејли Ибн Сәлама јох, Ибн Сәламын оғлуна верилир. Низамидә Ибн Сәламы силлә илә вуруб јерә сәрән Лејли Һәгиридә өз әринә е'тина етмир, ону јахынлашмаға гојмур. Әввәлки әсәрләрдә Ибн Сәлам өләндән сонра ата евинә гајыдан Лејлини, инди Ибн Сәламын оғлу бошајыр. О, бошандыгдан сонра евләринә гајыдыр.

Низами вә Фүзулидә Нофәл, Лејли әрә кетмәмиш ону Мәҹнуна алмаг үчүн тәшәббүс көстәрир. Лејлинин атасы илә вурушур, Мәҹнунун һәрәкәтиндән пешман олуб гајыдыр. Һәгиридә исә Лејли әриндән бошаныб атасы евинә кедәндән сонра бу иш ортаја чыхыр. Шиддәтли дөјүш нәтиҹәсиндә Лејлинин атасы мәғлуб олур. Лејлини Нофәлин һүзуруна кәтирирләр, ону көрән Нофәл Лејлијә вурулур вә өз-өзүнә дејир:

Лејлини версәм әкәр Мәҹнуна бән
Фүргәт одинә јанар бу ҹани-тән.

Лејлинин һүснүнә һејран олан Нофәл ону Мәҹнуна вермәк фикриндән әл чәкиб, өзү алмаг хәјалына дүшүр. Бу мәсәләни һәјата кечирмәк үчүн Мәҹнун әсас маниә иди. Мәҹнун сағ икән онун севкилисини алмаг, әрәб дүнјасында Нофәл үчүн бөјүк ләкә оларды. Хүсусилә мәшһур бир сәркәрдәнин бир бәдбәхтин әлиндән севкилисини алмасы нә гәдәр чәтин иди. Бунун үчүн Мәҹнуну арадан көтүрмәк лазым кәлир. Она көрә дә Нофәл хөрәкпајлајаны јанына чағырыб көстәриш верир:

Зәһри төк, кәл ол тәамә, еј ҹаван,
Мәҹлисә сән һазыр ет ону рәван.
Ол тәамы једирәјин Мәҹнуна,
Зарү мәһзуну зәифү мәғбуна.

Хөрәк кәтирән Нофәлин тапшырығыны јеринә јетирәрәк хөрәјә зәһәр гатыр. Һәмин хөрәји сәһв олараг Нофәлин габағына гојур, зәһәрсиз тәамы исә Мәҹнуна верир. Әмәлинин ҹәзасы Нофәли өз газдығы гујуја салыр. Нофәл хөрәји јејән кими үчадан чығырыб дүнјадан ајрылыр. Бичарә Мәҹнун јенә дә чөлләрә дүшүр. О, Лејлинин өлүм хәбәрини ешитдикдән сонра кечә-күндүз Лејли дејә ағлајыр. Бир күн ағлаја-ағлаја јухуја кедир. Јухуда Лејлини көрүр. Лејли исә она бир дәстә күл верир. Јухудан ојанан Мәҹнун әлиндәки күлү көрүб Лејлисинин әтрини ондан алыр. Күлү ијләјә-ијләјә әбәди олараг севкилисинә говушур. Бүтүн бунлар көстәрир ки, Һәгиринин «Лејли вә Мәҹнун»у өзүнә мәхсус мә'нијјәтләрә маликдир.

Мәммәдәли МУСӘДДИГ,

Тағы ХАЛИСБӘЈЛИ.

ВӘТӘН

Вәтәним дүнјада күн доғулан јер,
Гызлары күнәшин, ајын охшары.
Инсан бил, кордүјүн даша салам вер,
Кәзсән Гобустанда гајалыглары.

Азадлыг јолунда гылынҹ галдырдыг
Гоч Нәби, Короғлу тарихә дүшдү.

Гылынҹлар гынындан чыхмаздан габаг,
Јағыла гәлбләрин сөзү дөјүшдү.

Јүз дәфә, мин дәфә атланды јурдум,

Торпағым диндилди ат дырнағында,

Синәм галхан олду, вәтән горудум
Мәнә һејран олду дүшмән дә, дост да.

Инди сәнин бәхтин ачылан чичәк,
Ағ күн дәнизиндә бәнзә јелкәнә
Мән өз көзләрими көзмунҹуғутәк,
Гој тахым зирвәнә, көз дәјәр сәнә.

Маһир СӘМӘДОВ,

Ордубад, Тивн кәнди.

ВУРМА ДЕДИ

Овчу бир гарталы нишана алды,
Думан вурма деди, чән вурма деди.
Күләкләр гышгырыб һарај гопарды,
Дүшмәсин о биздән кен, вурма деди.

Зирвәләр силкиниб, гопду јериндән,
Алов диллмләнди синәләриндән,
Дағлар көкс өтүрүб кордүм дәриндән,
Онсуз нејләјәрәм мән, вурма деди.

Буз чөкдү Нәсибин бирдән ҹанына,
Һәјәҹан чатмазды һәјәҹанына.
Гарғалар севинәр гартал ганына,
Ај овчу, гарталы сән вурма деди.

Нәсиб МӘММӘДОВ.

АЗАФЛЫ, СӘНИ КӨРӘНДӘ

Сәнин кими олмаз ашыг,
Сөзләрин елә јарашыг.
Көзләримә кәлди ишыг,
Азафлы, сәни көрәндә.

Охујанда дејирләр, сән,
Бүлбүл сусар хош ләһҹәндән.
Көрмәмишдән таныдым мән,
Азафлы, сәни көрәндә.

Бу көрүш нечә көрүшдү,
Гара сачларын күмүшдү.
Кечән күнләр јада дүшдү,
Азафлы, сәни көрәндә.

Сәнсән ашыгларын сәркәри,
Әҹаибин дил әзбәри.
Санки көрдүм Әләскәри,
Азафлы, сәни көрәндә.

Гијас ӘҸАИБ.

Бакы.

ШИРИНДИР

Ашыг ИМРАНА

Саздан өтрү дарыхмышам, гардашым,
Де һардасан, јенә сәнин јериндир.
Авазындан ҹуша кәлир көнүлләр,
Сән чаланда үрәк динди, сөз динди.

Дағларымда чичәк зәриф, гар көзәл,
Дүзләримдә бағча долу бар көзәл,
Гардаш ширин, дост вәфалы, јар көзәл,
Мәһәббәтин дәрјалардан дәриндир.

Зилин бәмә, бәмин зилә јарашыр,
Дилин сөзә, сөзүн дилә јарашыр,
Ашыг саза, саз ашыға јарашыр,
Һәр икиси мәним үчүн шириндир.

Ә. ӘБДУЛАЛЫЗАДӘ.

Е'ЗАМИЈЈӘТ

(ПОВЕСТДӘН ПАРЧА)

Онлар јолун сағ вә сол тәрәфи боју сыраланмыш говагларын алтында дајанмышдылар. Гыз үстүндә «Марлборо» јазылмыш чантасыны чијнинә кечирмишди. Оглан исә исти олдуғундан пенҹәјини чыхарыб чијнинә атмышды, тез-тез дә үстүндә гырмызы хәтләр кәсишән галстукуну дартышдырырды. Бир аз аралыда көһнә «Газ-69» көрүнүрдү. Онун јанындакы јашлы сүрүҹү алнындан тәр сүзүлә-сүзүлә тәкәрлә әлләширди. Гыз мәркәзи гәзетләрин бириндән кәлмишди. Оглан јерли гәзетин шө'бә мүдири иди. Рајкомдан чағырыб гызы она тапшырмыш, Күр гырағы кәндләриндән биринә кедәҹәјини билдирмишдиләр. О да редактордан сыныг-салхаг «Газ-69»у истәмишди. Васвасы вә дејинкән редактор бир гәдәр мысмырығыны салладыгдан сонра:

—Өзүнүз билин, јары јолда галсаныз мәндән инҹимәјин — демишди. Инди будур, рајон мәркәзиндән он-он беш километр аралынмамыш машынын тәкәри бурахмышды. Оглан бир гәдәр дајандыгдан сонра јолун кәнарындакы јашыллыға сары кедиб, чөмәлди. Ҹибиндән чыхардығы «Әфсанә» сигаретиндән бирини јандырды. Бир-ики гуллаб вуруб сүрүҹүнү сәсләди:

—Бәшир әми, кеч олаҹаг?

Сүрүҹү додағынын алтында нәсә донгулданды. Анҹаг оглан ешитмәди. Одур ки, јенә гышгырды:

—Әшн, кеч чакечәнсә биз «Сәрин»ә дејәк.

Сүрүҹүнүн ҹавабыны көзләмәјиб гыза ардынҹа кәлмәји ишарә еләди.

Гыз «Сәрин» сөзүнүн нә демәк олдуғуну баша дүшмәсә дә, онун ардынҹа јолланды. Аз кечмәдән гоша аддымладылар.

—Бағышлајын, бајаг утандым сизин адынызы сорушум. Јолдашлар да демәдиләр—оглан гыза бахмадан дилләнди.

Гыз гымышыб:

—Севинҹ —дејә өзүнү тәгдим етди. — Бәс сизин?

—Ајдын мүәллим, — оглан әлини ирәли узатды. Гыз кәзләнилмәдән гәһгәһә чәкди. Бајгадан үзүнә чөкмүш јорғунлуғу —әзкинлији бир андаҹа јох олду. Оглан чашыб өзүнү итирди, әли узаналы галды. «Бу, нәјә күлүр белә? Мән нә дедим ки?».

Анҹаг сәбрини басыб өзүнү сахлады. Сорушмады. Гыз чантасынын хырда ҹибиндән зәриф, ағ дәсмал чыхарыб көзүнүн јашыны силди. Гара сачлары ағ үзүнүн јарысыны тутдуғундан, гызын сол көзү түкләри алтындан күҹлә сечилирди. Оглан диггәт верди. Гыз һәгигәтән көзәлди. Әтрафдакы һаванын шәффафлығы санки онун үзүнә һопмушду.

—Һеч сиз демирсиниз ки, мән нәјә күлүрәм? — гыз һәҹандан-һәҹана дилләнди.

Оглан вуғарыны позмадан:

—Биздә гонағы сорғу-суала тутмурлар, —деди— јәгин ки, бош јерә күлмүрсүнүз?

—Һә, еләдир — гыз дилләнди. Сәбәби вар. Билирсинизми... Сиз икинҹи адамсыныз ки... Даһа доғрусу, рајонлардан бириндә бир јолдаш да беләҹә сизин кими өзүнү «мүәллим» дејә тәгдим еләмишди. О, јадыма дүшдү, өзүмү сахлаја билмәдим. Күрәк мәни бағышлајасыныз.

Јәгин гәлбинизә тохундум, Ајдын мүәллим?

Ајдын тохдаса да, пәртлијини бүрузә вермәди:

—Мәсәлә ајдындыр, Севинҹ ханым! — деди. Нараһат олмајын. Биз өјрәнҹәли адамларыг.

Гыз үзүнү туршудуб:

—О.. о.. Оh! Бу олмады!— деди: Чантасыны бу чијниндән алыб о бири чијнинә кечирди:

—Иҹазә верин, билдирим ки, сизин бу сөзүнүз хәтримә дәјди. Јахшы, биз һара кедирик белә? — дејиб дајанды.

Ајдын пенҹәјини чијниндән алыб әлиндә тутду. Шәһадәт бармағыны ирәли тушлады. Ирәлидә, јолун кәнарында һөрүлүб, һасара алынмыш булағы көстәрди.

—Бах, ора кедирик. Јахшы булагларымыздан биридир. Дедим бир әл-үзүнүзү јусаныз пис олмаз.

Бир аздан онлар булағын үстүндә идиләр. Гыз дупдуру сулағын овҹуна долдуруб бир-ики гуртум ичди. Сонра наразылыгла һәркүнүн үстүнә гырмызы һәрфләрлә әјри-үјрү хәтлә јазылмыш «Сәрин» сөзүнү охујуб кинајә илә күлүмсүнду:

—Ады «Сәрин»дир. Амма өзү јох, — деди

Ајдын өзүнү итирмәдән:

—Касыбын оланындан, Севинҹ ханым! Бу јерләрдә бундан сәрин булаг тапмазсыныз. Фикриниз дағ рајонларына кетмәсин. —деди.

—Дағ рајонларына јолум һеч дүшмәјиб. Мән редаксијада тәзәјәм. — Гыз дилләнди.

Јахынлыгдакы јолда «Газ-24» сүр'әтини азалдыб дајанды. Сүрүҹү ики дәфә кәсик-кәсик сигнал верди. Һәр икиси һәмин сәмтә тәрәф чеврилдиләр. Рајкомун машыны иди. Архада әјләшмиш катиб машынын ачыг пәнҹәрәсиндән онлара бахыб күлүмсәјирди. Ајдын чәлд өзүнү јығышдырды. Пенҹәјини кејиб:

—Катибдир. Көрүнүр, бизи көзләјир,—деди.

Онлар дар чығырдан кечиб машына јахынлашдылар. Бу мүддәтдә катиб артыг машындан дүшүб әтрафа баха-баха кәзинирди. Онлар јахынлашанда катиб көзүнү узагда һараса зилләдији нөгтәдән чәкмәдән:

—Дејәсән гонағымызын сәфәри пис башламајыб,—деди.

Ајдын онун нәјә ишарә етдијини анлајыб бир ајағыны көтүрүб, о бирини гојду. Нәсә демәк истәди. Катиб она имкан вермәди:

—Һәмидова мәним адымдан дејәрсиниз ки, рајкомун гонағы бир дә белә јолда галан көрсәм мәндән инҹимәсин. Сонра үзүнү гыза тәрәф чевириб:

—Јахшы, јолдашлар нечә планлашдырыблар, сиз һансы кәндә кедәҹәксиниз?

Ајдын јандан дилләнди:

—Шәфәглијә, јолдаш Сәмәдов!

—Катиб машына сары дөнәрәк:

—Көчин әјләшин. —Мән дә елә о сәмтә кедирәм, — дејиб гыза әли илә ишарә еләди:

—Сиз габагда әјләшин.

Машын «ГАЗ-69»-ун јанындан кечәндә азҹа ләнкиди. Катиб башыны дөндәрмәдән дилләнди:

—Дејин, гајытсын рајона! — Сүкан архасындакы домбалмыш сүрүҹү машынын пәнҹәрәсиндән һәлә дә тәкәрлә әлләшән јашлы сүрүҹүјә башынын ишарәси илә «гајыт кери» — дејә билдирди. О да башыны тәрпәтди. Јә'ни «анладым».

Һеч ким диниб-данышмырды. Нәһајәт катиб ағачларын арасындан узагда көрүнән ферма тикилиләринә баха-баха дүшүнҹәјә гапылмыш һалда сүкуту позду:

—Һәрчәнд, гонағы сорғу-суала тутмаг дүзкүн дејил? Чохдан гәзетдә ишләјирсиниз?

Севинҹ суалын она аид олдуғуну анлајыб:

—Ики илдир — деди.

—Һә, лап јахшы! — Катиб бир гәдәр сусуб јениндән сорушду:

—Әслиниз һарадандыр?

Гыз бир анлыг өзүнү итирди. Доғрусу катибдән бу суалы көзләмирди. Дүшүндү: онун нәјинә лазымдыр, көрәсән? Анҹаг нәсә демәк лазым иди. Одур ки, астадан ҹаваб верди:

—Дүзү, өзүм дә билмирәм. Әслиндә анам ҹәнублудур. Атам исә елә бу рајондандыр. Онда мән ушаг идим. Ешитдијимә көрә атам елә бу рајонда бир заманлар катиб ишләјиб.

Катиб ани олараг сусду. Суалеҹи бахышларла ону сүздү.

—Марағлыдыр, — деди. Нечәнҹи илләрдә?

Севинҹ азҹа чеврилләрәк гүрурла онун үзүнә бахды.

—Әллинҹи илләрдә — деди.

—Фамилијаныз нечә олду?

—Мәним, јохса атамын?

—Әлбәттә, атанызын.

—Һәсәнов, Абдулла Һәсәнов.

Домбалмыш сүрүҹү көзүнү габагдан чәкмәдән тәмкинлә дилләнди:

—Бәли ишләјиб. Мәним јахшы јадымдадыр. Меһрибан адам иди, јолдаш Һәсәнов. Вәфат еләјиб.

Севинҹ: .

—Бәли, — деди.

Сонра аҹы бир хатирә думаны ону бүрүјәрәк о узаг, һәм дә олдугҹа јахын илләрә апарды.

Шөвкәт ӘЛИЈЕВА.

КҮҸЛҮЛӘР

Нәнәм дә күҹлү иди,
әмим дә.
Кол күҹү варды
әмимдә.
Әмим истәсәјди
ашырарды
ән һүндүр дағы.
Әмимин гәлимијди
нәнәмин
шәһадәт бармағы.
Бешикдәки
јетим баҹым
ағлајанда
икиси дә сусарды.
Үҹүну дә
мүһарибә апарды...

Нијаз ЗИЈАДОҒЛУ.

Бунлары билмәк марағлыдыр

Азәрбајҹанын көркәмли философу, астроному вә һәкими Өмәр Оғманоғлу (XII әср) Шамахы јахынлығындакы Мәлһәм адлы јердә тибби мәдрәсә јаратмышдыр. Бурада илк дәфә тибби мүалиҹә очағы тәшкил едилмишдир.

* * *

Азәрбајҹанын көркәмли сәјјаһы Һаҹы Зејналабдин Ширвани (XVIII вә XIX әсрләр) 58 иллик өмрүнүн тәгрибән гырх илини сәјаһәтдә кечирмишдир. О, 4 сәфәри әрзиндә демәк олар ки, бүтүн Јахын вә Узаг Шәрг өлкәләрини кәзмишдир. О, доғма Азәрбајҹандан вә Гафгаздан башга орта Асијаны, Ираны, Әфганыстаны, Сејлону, Һиндистаны, Түркијәни, Суријаны, Һиҹазы, Јәмәни, Мисири вә дикәр өлкәләри доланмышдыр.

Һазырда Индонезијада Һаҹы Зејналабдин Ширвани адына китабхана-музеј, Һиндистанда Ширвани музеји, Әрәбистанда Ширвани адына ҹоғрафија ҹәмијјәтләри, Иранын Шираз шәһәриндә Ширвани адына күчә вардыр.

* * *

Бејнәлхалг астрономлар ҹәмијјәтинин гәрары илә Марс планетинин кратерләриндән биринә Азәрбајҹан алими Надир Ибраһимовун ады верилмишдир. Күнәш системли планетләрин тәдгиг олунмасында һәмјерлимизин бөјүк хидмәтләри нәзәрә алынараг ады әбәдиләшдирилмишдир.

Алимин ән бөјүк наилијјәти ССРИ-дә илк дәфә олараг Шамахыда 2 метрлик телескопун көмәји илә Марсын ири өлчүдә шәкилләринин алынмасыдыр. Истe'дадлы алим һәмчинин Јупитерин вә Ио пејкинин тәдгигатчысы кими дә танынмышдыр.

Инди Марсда Галилеј, Нјутон, Ломоносов, Королјов кратерләри илә јанашы Ибраһимов кратери дә вардыр.

Фајдалы мәсләһәтләр

Тушун гурумамасы үчүн истифадә етдикдән сонра гәләми бир парча чиј картофун ичәрисинә салмаг мәсләһәтдир.

* * *

Формасыны итирмиш алүминиум габларыны әввәлки формасына гајтармаг үчүн ичәрисинә су алыб сојудуҹунун камерасына гојмаг кифајәтдир.

* * *

Пәнҹәрәләри бәркитмәк үчүн гәзет кағызындан истифадә етмәк олар. Ону суда исладыб һәрра һалына дүшүнҹә сахлајын. Сонра бүтүн дешикләри онунла тутун.

* * *

Әкәр фырчаны лакдан тәмизләмәк үчүн хүсуси маддәниз јохдурса, онда ону бир сутка сојуг суда сахлајын. Лак бәркијәҹәк вә ону тәмизләмәк асанлашаҹагдыр.

Пас ләкәсини тәмизләмәк үчүн лимон туршусундан истифадә етмәк олар. Пасланмыш јери лимон туршусу илә исладын вә ону исти үтү илә үтүләјин.

* * *

Исти үтүдән дүшмүш ләкәни тәмизләмәк үчүн тәзә судан истифадә етмәк олар.

* * *

Шамдан узун мүддәт истифадә етмәк вә онун тез әримәмәсиндән өтрү јахшы олар ки, истифадә етмәздән әввәл бир күн сојудуҹуда сахлајасыныз.

* * *

Әкәр тә'мир вахты отагда олан хошакәлмәјән ији тәмизләмәк истәјирсинизсә, онда соғандан истифадә един. Ону хырда-хырда доғрајыб нимҹәјә төкүб отагда сахлајын.

* * *

Пәнҹәрә шүшәләринин тәрләмәмәси үчүн глисериндән вә метил спиртиндән истифадә етмәк олар. Бунун үчүн 30 грам глисерин вә 200 грам метил спирти көтүрмәк олар.

Шәһәр јуху көрәр

Күндүзләр дајаныб
пједестал үстә
Кәләни, кедәни сүзәр
һејкәлләр.
Кечәләр күрсүдән дүшүб
аһәстә
Тәнһа күчәләри кәзәр
һејкәлләр.

Ајаглар алтында
чырпынар кечә,
Јалварар: гуртарын
мәним ҹанымы...
Вурғун өз евинә кедәр
кизлиҹә,
Ҹәфәр гәбри үстә Сона
ханымын.

Нәсими кетдикҹә ахар
гызыл ган,
Фүзули гојнуна гојар
әлләрин.
Кечә ишыглары
аддымларындан
Гопан гығылҹымды бу
һејкәлләрин.

Шириндир Бакынын
көрдүјү јуху,
Анҹаг јуху көрмәк
дејилдир һүнәр.
Еһ, нечә һејкәлсиз
даһинин руһу
Кәлиб мејданларда
һејкәлә дөнәр.

Рафиг ЈУСИФОҒЛУ.

«Мән рәссам олаҹағам». Фото-етүд Ә. Гафаровундур.

ГАДАН АЛЫМ

Сакитҹә, фикирли сүзмә
сән мәни,
Бир диллән, бир данышы,
күл, гадан алым.
Шүбһәләр доғрајыр көврәк
гәлбими,
Үзүр үрәјими бил,
гадан алым.

Зүмрүд кечәләрин ај
ишығында,
Сонсуз кәјләримин
гатышығында
Сәнсән һәмдәмим дә,
јарашығым да,
Бәзәди өмрүмү ил, гадан
алым.

Көз ачдым дүнјаја кәләндә
баһар
Баһар әтирлијәм, хош
рүзкарым вар.
Фәхр елә, сәниндир бу
назлы дилдар,
Севинҹдән пај алсын дил,
гадан алым.

Һавва ФӘРЗӘЛИ ГЫЗЫ.

Редактор Ш. Т. СӘФӘРОВ.

Азәрбајҹан Мәркәзи Мүәллимләри Тәкмилләшдирмә Институтунун әмәкдашлары Расим Әсәдова, баҹысы Заһидәнин вәфаты мүнасибәтилә дәрин һүзнлә башсағлығы верирләр.

Бакынын Октјабр рајонундакы 31 нөмрәли мәктәбин коллективи иш јолдашлары Шәфигә Зејналоваја, һәјат јолдашы Расул Зејналовун вәфаты мүнасибәтилә дәрин һүзнлә башсағлығы верир.

Бакынын Октјабр рајонундакы 38 нөмрәли орта мәктәбин коллективи иш јолдашлары Севил Тејмуроваја, анасы Сүгра Ағабәј гызынын вахтсыз вәфаты мүнасибәтилә дәрин һүзнлә башсағлығы верир.

АЗӘРБАЈҸАН МҮӘЛЛИМИ

Гәзет һәфтәдә 2 дәфә—чәршәнбә вә ҹүмә күнләри чыхыр.

Индекс 66802

Үнванымыз: 370146, Бакы—146, Б. Авакјан күчәси, 529-ҹу квартал, 9-ҹу мәртәбә.

Телефонлар: редактор мүавини 32-18-70, мәс'ул катиб 32-19-63, партија һәјаты шө'бәси 39-60-73, үмумтәһсил мәктәбләри шө'бәси 38-66-05, али вә орта ихтисас мәктәбләри шө'бәси 32-34-50, техники пешә мәктәбләри шө'бәси 39-64-00, һәмкарлар иттифагы һәјаты шө'бәси 39-50-43, коммунист тәрбијәси шө'бәси 39-64-13, әдәбијјат вә инҹәсәнәт шө'бәси 39-67-74, мәктублар шө'бәси 39-50-43, корректор шө'бәси 38-21-66, фотолабораторија 32-38-72, мүһасибат 32-79-44, е'ланлар шө'бәси 38-53-63.

П. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 М. 1 2 3 4 5 6 7 8

Типография издательства «Коммунист».

ФГ 11535 Сифариш 263

Гәзет Азәрбајҹан КП МК-нын «Коммунист» нәшријјатынын мәтбәәсиндә офсет үсулу илә чап олунур.

Һәҹми 2 чап вәрәги.

Абунә вә гәзетин чатдырылмасы мәсәләләри үзрә әлагәдар рабитә шө'бәләринә вә «Сојузпечат» акентликләринә мүраҹиәт етмәк лазымдыр.